

1. Obiekt

KAPLICA MSZALNA

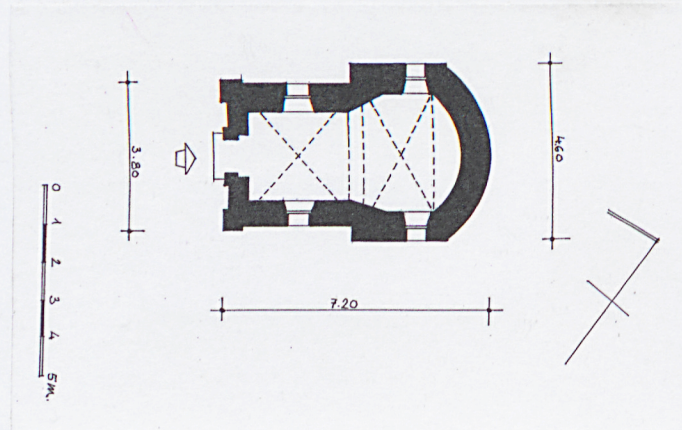
2. Czas powstania

1714 r.,
przebud. XIX/XX w.

3. Miejscowość

JAWORNICA

11. Zdjęcia, rzut, przekrój, sytuacja, orientacja

4. Adres Jawornica

nr hipoteczny Obręb Jawornica, dz. nr 4
KW [redacted]

5. Przynależność administracyjna

województwo dolnośląskie
powiat kłodzki
gmina Lewin Kłodzki

6. Poprzednie nazwy miejscowości

*Yawornicz (Jawornicz) – 1477, Jawernig,
Jawernigk – 1631, Janisch – 1747, Jauernick –
1787, Jauernig – 1816-1945 r.*

7. Przynależność administracyjna przed 1.1.1999

województwo wałbrzyskie
gmina Lewin Kłodzki

8. Właściciel i jego adres

Parafia rzymskokatolicka p.w. św. Michała
Archanioła
ul. Kościelna 6, 57-343 Lewin Kłodzki

9. Użytkownik i jego adres

Parafia rzymskokatolicka p.w. św. Michała
Archanioła
ul. Kościelna 6, 57-343 Lewin Kłodzki

10. Rejestr zabytków

A-1213 z 19.05.2009

Rzut kaplicy. Pomniejszenie bezskalowe.
Plan orientacyjny. 1: 10 000.

HISTORIA

Jawornica wzmiankowana była w źródłach po raz pierwszy w 1477 r. – wówczas jako należąca do dóbr homolskich (*Herrschaft Homole*) przeszła wraz z nimi z Czech do hrabstwa kłodzkiego. Po rozwiązaniu dóbr przez cesarza Rudolfa II w 1595 r. miejscowość wchodziła w skład królewskich dóbr kameralnych. W 1684 r. została sprzedana przez cesarską komisję alienacyjną i odtąd aż do lat 40. XIX w. należała do dóbr w Szczytnej.

Kaplica wzniesiona została w 1714 r., za czasów lewińskiego proboszcza Heinricha Erasmusa Siegel, dla upamiętnienia zarazy, która nawiedziła wieś w 1713 r. Fundatorami kaplicy byli mieszkańcy Jawornicy Melchior Tautz i Dawid Walke.

Z 1736 pochodzi zapis 50 guldenów na rzecz kaplicy uczyniony przez Kaspara Ernera. Zapewne z tą datą można wiązać powstanie barokowego wystroju kaplicy – ołtarza oraz malowideł ścian i sklepienia.

Przydrożna kapliczka określana była jako *Betkapelle* (kaplica modlitewna) lub jako *Pestkapelle* (upamiętniająca zarazę).

Kaplica została przebudowana w partii dachu wraz ze szczytem na przełomie XIX i XX w. W tym czasie również odnowiono jej wnętrze. Wykonano nową polichromię ścian i sklepienia, częściowo być może wykorzystując motywy barokowe, o czym świadczy dekoracja apsydy. Wstawiono też do wnętrza kaplicy ławki o neobarokowej linii.

Kaplica restaurowana była w 1978 r. – przeprowadzone prace obejmowały zapewne wymianę pokrycia dachowego oraz odnowienie malowideł we wnętrzu.

Mimo wprowadzonych późniejszych zmian kaplica reprezentuje w swoim zasadniczym zrębie cechy architektury barokowej.

SYTUACJA

Miejscowość Jawornica rozlokowana jest na terenie Wzgórz Lewińskich, przy lokalnej drodze wiodącej z Lewina ku przełęczy Polskie Wrota, w dolinie potoku Jaworniczki. Kaplica usytuowana jest w zachodniej części wsi, przy drodze wiejskiej, po jej północnej stronie, z wejściem głównym od strony drogi oraz z prezbiterium skierowanym na północny wschód.

MATERIAŁ, KONSTRUKCJA, TECHNIKA

Ściany:

Ściany zewnętrzne murowane z kamienia na zaprawie wapiennej. Tynki wapienne. Detal architektoniczny – gzyms, pilastry, obramienia otworów – wyrobione w tynku (opaska ujmująca otwór okienny w szczycie pozbawiona tynku). Na fasadzie ślady powłok malarskich: na płaszczyźnie elewacji – w odcieniu ceglastym, na pilastrach i obramieniu niszy – w odcieniu błękitu.

Ściany we wnętrzu w całości pokryte polichromią.

Sklepienia i stropy:

Dwuprzęsłowe, ceramiczne, tynkowane sklepienie krzyżowe z wyciągniętymi szwami, o przęsłach rozdzielonych gurtem tworzącym łuk tęczy między prezbiterium i nawą. Sklepienie i gurt w całości pokryte polichromią. W miejscach spływu sklepień na ściany polichromia urozmaicona malowanymi, uproszczonymi pilastrami o wyrobionych w tynku, nieznacznie wyładowanych, prostokątnych głowicach.

Więźba dachowa:

drewniana, z odeskowanych krokwi spiętych jętką; w dolnej części konstrukcji dodatkowe krokwie o niższym kącie nachylenia.

14. Kubatura ok. 55 m ³	15. Powierzchnia użytkowa 17,5 m ²	16. Przeznaczenie pierwotne sakralne	17. Użytkowanie obecne sakralne
18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja 1978 r. – remont kaplicy, obejmujący zapewne wymianę pokrycia dachowego i odnowienie malowideł we wnętrzu.		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcja dachu, wyposażenie i instalacje) Zły, zaburzona statyka budowli. Ściany konstrukcyjne i tynki elewacyjne znacznie zawilgocone szczególnie w dolnych partiach. Tynki w wielu miejscach uszkodzone, m.in. brak tynku na opasce okiennej w szczycie fasady. We wnętrzu kaplicy widoczne liczne spękania sklepień i ścian oraz odspojenia tynków; m.in. duży ubytek wyprawy tynkarskiej na gurcie sklepiennym. Polichromia ścian i sklepień mocno spłowiała i zatarta. Pokrycie dachowe szczelne. Stolarka okienna w złym stanie technicznym.	
		20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie Należy zachować bryłę kaplicy, formę dachu, wystrój elewacji i detale architektoniczne oraz polichromię wnętrza. Konieczne przeprowadzenie ekspertyzy konstrukcyjnej w celu zabezpieczenia pękających ścian i sklepień oraz osuszenie budowli i naprawa tynków elewacyjnych. Wskazany kompleksowy remont wnętrza kaplicy i jej wyposażenia. Zalecane badania stratygraficzne polichromii oraz tynków elewacyjnych w celu ustalenia pierwotnej kolorystyki i stopnia zachowania najwcześniejszych warstw malarskich. Kaplica kwalifikuje się do objęcia ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków wraz z otoczeniem w granicach działki.	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

I. Rybka-Ceglecka, *Studium środowiska kulturowego gminy Lewin Kłodzki woj. wałbrzyskie*. Wrocław 1998, t. II., s. 24-27.

22. Bibliografia

B. Czechowicz, *Barokowe kaplice w rejonie Lewina, Śląskie Zeszyty Krajoznawcze*, z.64 (1992), s. 42-43.

B. Czechowicz, *Góry Stołowe, - terra catholica*, [w:] *Pielgrzymy. Informator Krajoznawczy [...] Rajdu Sudeckiego*, Wrocław 1994, s. 25.

B. Czechowicz, *Kaplice w dawnym hrabstwie kłodzkim*, Wrocław 2003, s. 122-123.

J.G. Knie, *Alphabetisch-statistisch-topographische Übersicht aller Dörfer, Flecken, Städte und andere Orte der Königl. Preussische Provinz Schlesiens*. Breslau 1845., s. 253.

W. Mader, *Chronik der Stadt Lewin*, Lewin 1903, s. 42.

J. Pater, *Katalog ruchomych zabytków sztuki sakralnej w Archidiecezji Wrocławskiej*, t.2, Wrocław 1982, s. 74.

Słownik geografii turystycznej Sudetów, red. M. Staffa, t. XIII, *Góry Stołowe*, Warszawa-Kraków 1992, s. 107-108.

23. Źródła ikonograficzne i fotografie (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

Archiwalne fotografie kaplicy: <http://wroclaw.hydral.com.pl>

24. Uwagi różne

25. Opracował

tekst

Bogna Oszczanowska, Beata Sebzda XI. 2008 r.

plany, rysunki

Bogna Oszczanowska, XI. 2008 r.

fotografie

Beata Sebzda XI. 2008 r.

miejsce przechowywania negatywów – w archiwum autora.

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

27. Załączniki

Wkładki do kart ewidencyjnych - 5 szt.

1. Miejscowość, gmina, powiat, województwo JAWORNICA gmina Lewin Kłodzki powiat kłodzki woj. dolnośląskie	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) KAPLICA MSZALNA	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) C. d. tekstu rubryki 13. Opis.

c.d. rubryki 13. Opis.

Pokrycie dachowe:

Nad kaplicą dach dwuspadowy, łamany, przechodzący nad apsydą prezbiterium w stożkowy; kryty blachą w układzie pasowym. W zwieńczeniu szczytu południowo-zachodniego – metalowy, współczesny krzyż łaćniński.

Posadzki, podłogi:

W nawie – posadzka z płyt kamiennych; w prezbiterium - ceglana.

Otwory:

Otwór wejścia głównego zamknięty łukiem obniżonym, ujęty szeroką tynkową opaską.

Otwory okien nawy zamknięte łukiem pełnym, otwory okien prezbiterium zamknięte łukiem odcinkowym o niskiej strzałce - w tynkowych opaskach.

W szczycie południowo-zachodnim – otwór okienny poddasza zamknięty łukiem pełnym, w ceglanej opasce, pozbawionej tynku.

Stolarka drzwi wejściowych – jednoskrzydłowe, z desek, z wyciętym otworem w górnej części, zawieszane na parze zawiasów esowych. Zamek puszkowy z ozdobnym szyldem o kształcie łezkowym.

Stolarka okienna drewniana – przeszklenia pojedyncze; w nawie i w szczycie o promienistym układzie szprosów.

RZUT

Kaplica założona na rzucie złożonym z dwóch prostokątnych przęseł; przęsło prezbiterium szersze, zamknięte od północnego wschodu płytką apsydą, założoną na wycinku koła. Przęsła nakryte sklepieniami krzyżowymi, rozdzielonymi gurtem tworzącym łuk tęczy. Główne wejście do kaplicy od strony południowo-zachodniej. W bocznych ścianach prezbiterium i nawy – po jednym otworze okiennym.

BRYŁA

Kaplica niepodpiwniczona. Bryła budynku rozczłonkowana: od strony południowo-zachodniej węższa nawa, od strony północno-wschodniej – szersze prezbiterium zamknięte od północnego wschodu płytką, wyoblona apsydą. Korpus nakryty łamanym dachem dwuspadowym przechodzącym ponad apsydą prezbiterium w stożkowy.

W związku z obniżającym się w kierunku północnym terenem – północna część kaplicy osadzona jest na cokole. Elewacje rozczłonkowane pilastrami.

ELEWACJE

Elewacja południowo-zachodnia – fasada

Jednokondygnacyjna, jednoosiowa, zwieńczona trójkątnym szczytem. Na osi elewacji wejście do kaplicy, którego otwór zamknięty łukiem obniżonym i ujęty szeroką, tynkową opaską.

Ponad wejściem przeszklona nisza zamknięta łukiem pełnym, obwiedziona opaską. W pomalowanej w odcieniu błękitu ze złotymi gwiazdami niszy gipsowa figura Serca Pana Jezusa. W szczycie otwór okna poddasza zamknięty łukiem pełnym ujęty ceglana opaską pozbawioną tynku.

Fasada ujęta w narożach wyrobionymi w tynku pilastrami o uproszczonych głowicach, dźwigającymi profilowany gzyms koronujący (ponad pilastrami wyłamany).

Na fasadzie ślady warstwy malarskiej – na płaszczyźnie elewacji – w kolorze ceglasm, na pilastrach i w obramieniu niszy – błękitnym. Ponad przeszkloną niszą pomalowana w kolorze błękitnym płycina w kształcie wydłużonego, leżącego prostokąta, o wklęsłych narożach.

W szczycie dekoracja w postaci trzech, zagłębionych w tynku krzyży równoramiennych (po obu stronach otworu okiennego oraz w górnym narożu szczytu).

Elewacja północno-zachodnia

Jednokondygnacyjna, dwuosiowa, z uskokiem pomiędzy osiami wynikającym z bryły budowli. Otwór okienny w 1 osi (prezbiterium) zamknięty łukiem odcinkowym, w 2 osi (nawa) – łukiem pełnym. Elewacja z tynkową dekoracją ramową: w zachodnim narożu kaplicy, przy uskoku pomiędzy nawą a prezbiterium oraz przy przejściu prezbiterium w apsydę - pilastry o uproszczonych głowicach, dźwigające profilowany gzyms koronujący (ponad pilastrami gzyms wyłamany).

Elewacja południowo-wschodnia

Jednokondygnacyjna, dwuosiowa, z uskokiem pomiędzy osiami wynikającym z bryły budowli. Otwór okienny w 1 osi (nawa) zamknięty łukiem pełnym, w 2 osi (prezbiterium) – łukiem odcinkowym. Elewacja z tynkową dekoracją ramową: w południowym narożu kaplicy, przy uskoku pomiędzy nawą a prezbiterium oraz przy przejściu prezbiterium w apsydę - pilastry o uproszczonych głowicach, dźwigające profilowany gzyms koronujący (ponad pilastrami gzyms wyłamany).

Elewacja północno-wschodnia

Ślepa. Na cokole, zwieńczona profilowanym gzymsem koronującym.

WNĘTRZE

Główne wejście do kaplicy prowadzi od strony południowo-zachodniej. Wnętrze kaplicy jednoprzestrzenne, dwudzielne. Nawa nakryta jednoprzęsłowym sklepieniem krzyżowym o wyciągniętych szwach, podobnie jak prezbiterium zamknięte płytką apsydą. Pomiędzy przęsłami gurt tworzący łuk tęczy. W nawie – posadzka z płyt kamiennych; w prezbiterium - ceglana. W południowo-zachodniej ścianie kaplicy, po zachodniej stronie otworu wejściowego półokrągła nisza na kąpielnicę z wodą święconą.

Wnętrze kaplicy pokryte w całości polichromią:

Na ścianach nawy i prezbiterium z apsydą do wysokości ok. 1,5 m rodzaj jednolitej lamperii w kolorze ciemnej zieleni, zakończonej u góry białym pasem, ponad którym bordiura z białego, ozdobnego ornamentu na błękitnym tle, ujętego dwoma ciemniejszymi liniami. Powyżej (poza apsydą) ściany pokryte ciemnożółtą dekoracją patronową o wzorze z czteroliści wpisanych w kreskowe romby. Płaszczyzny ścian obwiedzione różowymi opaskami umieszczonymi bezpośrednio pod sklepieniem. W miejscach spływu sklepień na ściany polichromia urozmaicona uproszczonymi pilastrami o wyrobionych w tynku, nieznacznie wyładowanych, prostokątnych głowicach. Trzony pilastrów malowane, obwiedzione blad różowymi obramieniami, wypełnione patronowym wzorem z ciemnozielonych rozet wpisanych w romby, naniesionych na żółte tło. Głowice pilastrów blad różowe, ujęte jasnożółtym obramieniem. Pod gurtiem rozdzielającym przęsła sklepienia analogicznie opracowane pilastry pokryte kolorem czerwonym, stanowiącym dopełnienie dekoracji gurtu.

Apsyda pokryta malowidłem wykonanym „z wolnej ręki“ na jasnożółtym tle, w postaci ugrowej, uproszczonej, wolutowo zwijającej się wici akantowej, pomiędzy którą motywy uproszczonych kratek regencyjnych. Spod wici widoczna miejscami podmalówka w zielonym i błękitnym odcieniu, stanowiąca zapewne wcześniejszą warstwę malowideł. Akant umieszczony bezpośrednio przy nastawie ołtarzowej zakomponowany w rodzaj ujmujących ją uszaków.

1. Miejscowość, gmina, powiat, województwo JAWORNICA gmina Lewin Kłodzki powiat kłodzki woj. dolnośląskie	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) KAPLICA MSZALNA	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) C. d. tekstu rubryki 13. Opis + spis fotografii + plan sytuacyjny.

Na ścianie nad otworem wejściowym do kaplicy umieszczona scena „Ostatniej Wieczerzy“ wpisana w prostokątną ramę, zamkniętą u góry łukiem nadwieszonym

Półokrągła nisza na kropielnicę przy otworze wejściowym obwiedziona ciemnozieloną opaską, ponad którą ornament roślinno-kwiatowy w zgaszonej czerni.

Na węgarach i podniebiu zachodniej wnęki okiennej w prezbiterium, dość dobrze zachowana polichromia w postaci ciemnoróżowych obramień wydzielających jasne pola dekorowane motywem roślinno-kwiatowym w kolorze zielonym. (we wnękach pozostałych otworów okiennych kaplicy polichromia zachowana śladowo).

Wysklepki przeszła sklepienia w prezbiterium w kolorze jasnego błękitu dekorowane centralnie umieszczonymi motywami:

- od płn.-wsch. (przy apsydzie): krzyża, przed którym skrzyżowane w koronie cierniowej włócznia i gąbka na drzewcu; krzyż z *arma Christi* ukazany na tle promienistej glorii, ujęty okrągłym otokiem z obłoków;
- od pld.-zach. (przy gurcie): puklowanego, złotego kielicha z hostią, ujętego wieńcem z dwóch kiści winogron, pęków kłosów zboża i form zatartych w górnej partii;
- od pd.-wsch. i pn.-zach. (przy otworach okiennych): gorejących serc Marii i Chrystusa, ukazanych na tle promienistych glorii, ujętych okrągłymi otokami z obłoków.

Wysklepki przeszła sklepienia w nawie w kolorze jasnej żółci dekorowane centralnie umieszczonymi motywami:

- od płn.-wsch. i pld.-zach.: białych rozet na zielonym tle, ujętych dekoracyjną opaską; pośrodku rozety motyw greckiego krzyża w kolorze czarnym;

- od pd.-wsch.: medalionu w formie czteroliścia z przedstawieniem archanioła Michała w półpostaci, trzymającego w uniesionej lewej ręce wagę, w prawej miecz o kłindze skierowanej w górę;

- od pn.-zach.: medalionu w formie czteroliścia z przedstawieniem Anioła Stróża stojącego za chłopcem i dotykającego dłońmi jego ramion.

Wysklepki sklepienne zarówno w części prezbiterialnej, jak i nawie obwiedzione obramieniem z żółto-biało-rozowych pasów, akcentujących także szwy sklepienne.

Pomalowany na ciemnoczerwono gurt pomiędzy przęłami sklepienia obwiedziony żółtą opaską, ozdobiony ornamentem w formie okrągłego kartusza z błękitnym polem, ujętego ramą dekorowaną perełkowaniem oraz po bokach motywami roślinnymi przechodzącymi w plecionkę i kampanulle. Dopelnieniem dekoracji gurtu jest polichromia znajdujących się pod nim pilastrów.

INSTALACJE

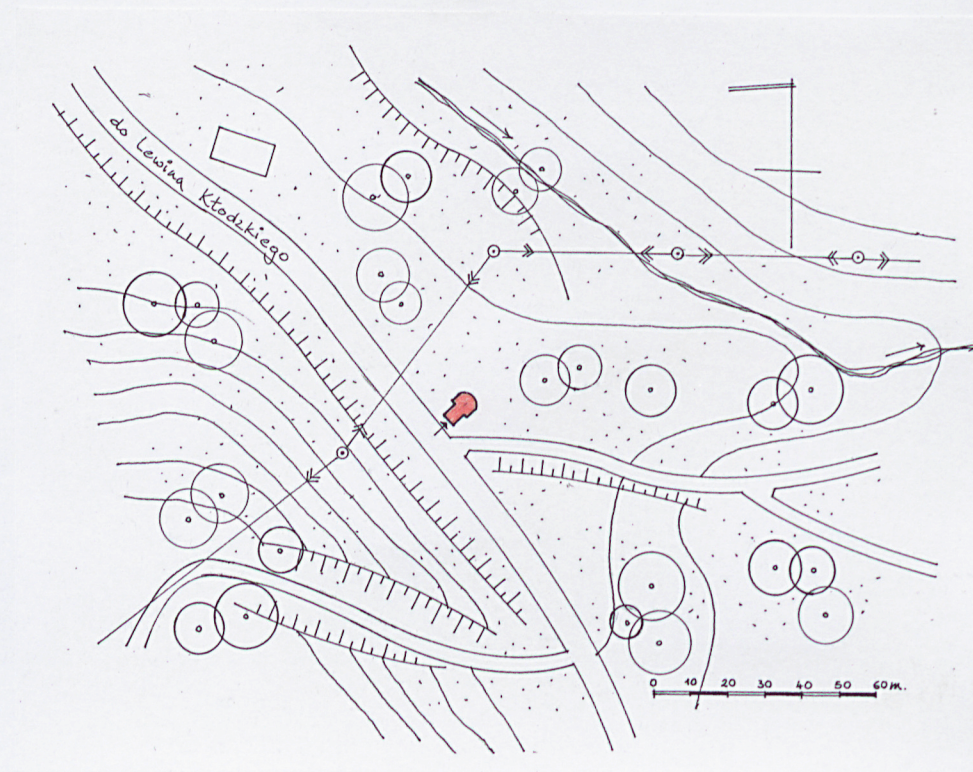
Brak.

WYPOSAŻENIE

Ołtarz, ok. 1740 r.
Ławki, XIX/XX w.

SPIS FOTOGRAFII

1. Kaplica, widok od pd.
2. Kaplica, fasada.
3. Fasada, portal.
4. Fasada, szczyt.
5. Fasada, nisza nad wejściem.
6. Kaplica, widok od pn.-zach..
7. Kaplica, widok od pn.
8. Kaplica, widok od pn.-wsch.
9. Okno nawy.
10. Okno prezbiterium.
11. Wnętrze, widok w kierunku pn.-wsch.
12. Wnętrze, widok w kierunku pd.-zach.
13. Wnętrze, fragment.
14. Wnętrze, fragment.
15. Wnętrze, fragment.
16. Wnętrze, fragment.
17. Drzwi do kaplicy.
18. Drzwi do kaplicy, zawias.
19. Drzwi do kaplicy, szyld zamka.

Plan sytuacyjny. 1 : 2 000.

1. Miejscowość, gmina, powiat, województwo

JAWORNICA

gmina Lewin Kłodzki

powiat kłodzki

woj. dolnośląskie

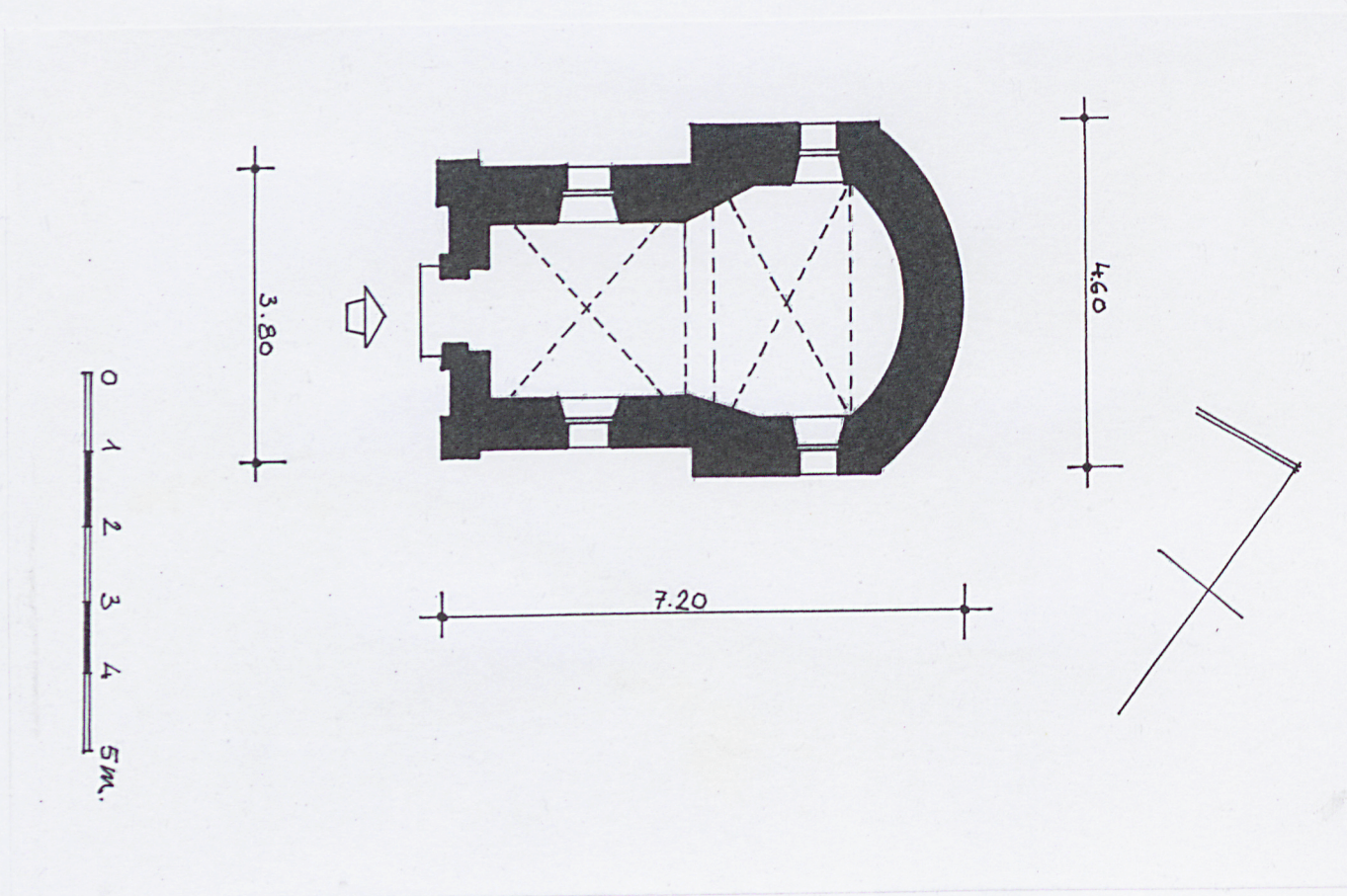
2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

KAPLICA MSZALNA

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

Rzut + dokumentacja fotograficzna.

Rzut. 1 : 100, h \approx 6,5 m

2.

3.

4.

5.

WKLADKA DO KARTY EVIDENCYJNEJ ZABYTEKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA

ZAŁĄCZNIK NR 4

1. Miejscowość, gmina, powiat, województwo

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

JAWORNICA

gmina Lewin Kłodzki

powiat kłodzki

woj. dolnośląskie

KAPLICA MSZALNA

Dokumentacja fotograficzna.

6,

7,

8,

9.

10.

11.

12.

1. Miejscowość, gmina, powiat, województwo

JAWORNICA

gmina Lewin Kłodzki

powiat kłodzki

woj. dolnośląskie

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

KAPLICA MSZALNA

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

Dokumentacja fotograficzna.

13,

14,

15,

16.

17.

18.

19.